О. Лавер

ВТРАТИ НАСЕЛЕННЯ НЕЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 1939 – 1945 рр.

В пропонованій статті уточнюються цифри втрат населення країн Азії, Африки та інших неєвропейських держав у роки Другої світової війни, які наведені в монографії [1]. Розглядаються як військові втрати ворогуючих сторін, так і втрати цивільного населення.

Втрати населення країн Азії в роки Другої світової війни були набагато більшими, ніж втрати європейських країн. Тільки Китай і Японія понесли в цій війні великі військові втрати. Переважна більшість загиблих жителів країн Азії – це мирні жителі, які загинули від голоду, епідемій та терору японських окупантів.

Військові втрати Японії Б.Ц. Урланіс вважав близькими до 2 млн. загиблих [2, с.239 – 240]. В спеціальному дослідженні [3, с.606] військові втрати Японії визначені у 1,859 млн. загиблих. Цивільне населення Японії понесло великі втрати від бомбардувань американської авіації. З урахуванням загиблих від пожарів, як наслідків американських бомбардувань, загинуло 1,534 млн. цивільних громадян Японії [3, с.606; 1, с.52]. Всього в роки війни було зруйновано 98 японських міст, з яких 72 не мали взагалі ніяких військових об'єктів [4, с.223]. Втрати жителів японських міст Хіросіма і Нагасакі від американських атомних бомбардувань були такими [5, с.91]:

Таблиця 1.

Втрати населення міст Хіросіма і Нагасакі від американських атомних бомбардувань

Втрати	Хіросіма	Нагасакі
Вбито	78.150	23.753
Пропало безвісти	13.983	1.924
Поранено	37.424	23.354
Постраждало від опіків та інших причин	203.656	89.783
Загальна кількість втрат	306.545	138.805

Підсумовуючи наведені вище дані одержуємо, що в роки Другої світової війни загинуло 3,393 млн. громадян Японії, причому військові втрати склали 1,859 млн. загиблих (54,79% всіх втрат), а втрати цивільного населення – 1,534 загиблих (45,21% всіх втрат).

У роки війни Корея була колонією Японії, а тому втрати її населення розглядалися як частина японських втрат. В якості солдатів японської армії загинуло 20 тис. корейців, а також японськими спецслужбами було ліквідовано 20 тис. опозиційно налаштованих корейців. Разом, таким чином, в роки війни загинуло 40 тис. корейців. Втрати Японії, таким чином, зменшуються до 3,353 млн. загиблих, в тому числі 1,839 млн. загиблих військових та 1,514 млн. загиблих цивільних громадян.

В 1945 році Монголія направила проти Японії 80-тисячну армію, яка пройшла 900 км бойового шляху. Втрати Монголії склали 2 тис. чоловік [6, с.144]. Можна вважати, що в боях загинуло близько 500 монгольських бійців. В [7, с.450] монгольські втрати оцінюються в 72 загиблих та 125 поранених. Проте ми вважаємо цю цифру втрат монгольської армії заниженою.

Якщо вести мову про країни Південно-Східної Азії, то тут основну масу втрат склали загиблі від голоду та епідемій цивільні громадяни. На Філіппінах загинуло 140 тис. чоловік, причому військові втрати склали 50 тис. чоловік (35,71% всіх втрат). З кінця 1944 і до початку літа 1945 року в окупованому японцями В'єтнамі мав місце катастрофічний голод, викликаний реквізиціями продовольства у місцевого населення. За півроку вимерло від голоду 2 млн. в'єтнамців. Від голоду, епідемій та каторжних робіт загинуло 4 млн. жителів Індонезії. В Малайзії японський терор забрав життя у 103 тис. жителів. В роки війни загинуло 65 тис. жителів Сингапуру, 150 тис. жителів Таїланду та 200 тис. жителів Бірми [1, с.53 – 54]. Загинуло близько 40 тис. жителів островів Тихого океану та Нової Гвінеї [1, с.55].

У збройній боротьбі на боці Великобританії загинуло 24 тис. непальських солдатів та офіцерів [8, с.107].

На боці Великобританії в роки війни виступила Індія. В роки війни загинули 48.674 та були поранені 65.174 індійських

військовослужбовців [9, p. 238]. Від голоду та епідемій в Бенгалії, яка в роки війни стала прифронтовою зоною упродовж 1942 – 1943рр. загинуло 4,7 млн. індійців [1, с.54]. Таким чином, в роки Другої світової війни загинуло 4,75 млн. індійців.

Величезні втрати в роки війни поніс народ Китаю. Тільки армія Гоміньдану втратила 1,8 млн. загиблих військовослужбовців [2, с.237]. Але проти японців воювали також війська Компартії Китаю, які також понесли втрати. З цієї причини цифра 2,5 млн. загиблих китайських військовослужбовців в роки війни, виведена Б.Ц. Урланісом [10, с.203] адекватно відображає військові втрати Китаю в роки Другої світової війни.

Втрати цивільного населення Китаю в роки війни були величезними, і з їх урахуванням загальні втрати населення країни коливаються в межах 10 – 35 млн. загиблих [4, с.269]. Б.Ц. Урланіс дотримувався цифри 10 млн. загиблих в роки війни військових та цивільних громадян Китаю [11]. Але вказана цифра втрат є неповною через те, що в ній недовраховані величезні втрати китайського населення від голоду, який мав місце в роки війни. В 1942 році, під час голоду в долині річки Хуанхе голодувало 30 млн. чоловік, причому померло від голоду 2 – 3 млн. [12, с.53]. За даними Б.Г. Сапожнікова [13, с.260], можливо перебільшеними, за 1943 рік від катастрофічного голоду в зоні контролю Гоміньдану померло 30 млн. чоловік: в основному жінки, старі та діти. В якості втрат населення Китаю в роки Другої світової війни приймемо цифру втрат, наведену в [14, с.799]: загинуло 22 млн. цивільних та 2,5 млн. військових громадян Китаю.

Отже, в роки Другої світової війни загинуло 39365 млн. громадян країн Азії, причому військові втрати перевищили 4,5 млн. загиблих. Найбільших втрат зазнало населення Китаю: з 39,365 млн. загиблих – 24,5 млн. (62,24% всіх втрат) склали загиблі громадяни Китаю.

Якщо вести мову про людські втрати країн Африки, то в роки Другої світової війни величезні втрати поніс народ Ефіопії. Всього загинуло 760.300 ефіопів, що склало 10% населення країни [15, с.540]. Загинуло також 70 тис. жителів Тунісу – 2% населення країни, а також коло 200 тис. арабів Лівії [16; 1, с.56].

Армія Південно-Африканського Союзу втратила 9 тис. чоловік загиблими [17, с.165].

В роки Другої світової війни в збройні сили Франції було призвано біля 1 млн. африканців, та стільки ж африканців воювали в збройних силах Великобританії [18, с.123]. Втрати вказаних колоніальних формувань визначимо, виходячи з таких міркувань. В роки війни, на військову службу в колоніальні війська Великобританії було призвано 86 тис. жителів Танганьїки, з яких 2,3 тис. чоловік загинули в боях, або померли на службі в армії [19, с.433]. Переносячи вказане співвідношення на цифру 1 млн. африканців-військовослужбовців британської армії одержуємо, що в роки війни загинуло 23 тис. африканців-військовослужбовців британської армії. Якщо припустити, що для французьких військ відсоток загиблих був такий же, то одержуємо, що в роки Другої світової війни в рядах британської і французької армій загинуло 46 тис. африканців. Об'єднуючи наведені вище цифри втрат одержуємо, що в роки Другої світової війни загинуло понад 1,085 млн. жителів Африки, в тому числі втрати Ефіопії склали 70,05% всіх втрат.

Великими були і непрямі втрати цивільного населення країн Африки, які не були зоною бойових дій, але в яких здійснювалися реквізиції продовольства на військові потреби. Так в Марокко, упродовж 1937 – 1945рр. загинуло від голоду 1 млн. чоловік, а в бельгійській колонії Руанда-Урунді загинуло 60 тис. чоловік [1, с.57]. Так що непрямі втрати населення країн Африки в роки війни перевищили 1,06 млн. загиблих.

В Другій світовій війні взяли активну участь три держави Американського континенту: США, Канада і Бразилія. Втрати армії США склали за даними Б.Ц. Урланіса 300 тис. загиблих [11, с.203]. Більш точні дані наведені в [20, p. 209]: в армію США було мобілізовано 16.353.629 чоловік, загинуло в бою та померло від ран 292.131 чоловік, померло від хвороб, в катастрофах і т.д. 115.185 військовослужбовців США. Отже, разом загинуло 407,3 тис. військовослужбовців США. В роки війни загинуло 42 тис. військовослужбовців з Канади та 1 тис. – з Бразилії [11, с.203]. Крім того, в 1942 році німецькими підводними човнами було торпедовано 6 бразильських кораблів,

в результаті чого загинуло 600 бразильських громадян [1, с.57]. Таким чином, в роки Другої світової війни всього загинуло коло 451 тис. жителів країн США, Канади та Бразилії.

Втрати Австралії склали 35 тис. загиблих військових та 100 цивільних громадян, які загинули під час бомбардувань японською авіацією австралійського міста Дарвін [11, с.203; 1, с.57]. В роки Другої світової війни було мобілізовано 194 тис. жителів Нової Зеландії, з них загинуло 11.671 чоловік, 15.749 було поранено, 8.469 потрапило в полон [21, с.188].

Втрати країн зарубіжної Європи нами були визначені у 18,978 млн. загиблих. Втрати населення країн Європи, Азії, Африки, Америки, Австралії і Нової Зеландії (без урахування втрат СРСР) наведемо в такій таблиці

Таблиця 2.

Порівняльні втрати населення зарубіжної Європи, Азії, Америки, Австралії та Нової Зеландії в роки Другої світової війни

Континент	Кількість загиблих (тис. чол.)	В % до загальної кількості
Європа	18.978	31,67
Азія	39.365	65,69
Африка	1.085	1,81
Америка	451	0,75
Австралія, Нова Зеландія	47	0,08
Всього	59.926	100

1. Лавер О.Г. Війни та народонаселення країн світу в XX столітті. Статистичне дослідження. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, – 2002. – 304 с.
2. Урланис Б.Ц. История военных потерь. – М.: Полигон – АСТ, 1998. – 558 с.
3. Такусиро Хаттори. Япония в войне 1941 – 1945 годов. – М.: Воениздат, 1973. – 629с.
4. История XX века. Зарубежные страны. – М.: Аванта, 2002. – 448с.
5. Поляков Л.Е. Цена войны: демографический аспект. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 136с.

6. История МНР. 3-е изд. – М.: Наука, 1983. – 661с.
7. Россия и СССР в войнах XX века. Статистическое исследование. – М.: «ОЛМА-ПРЕСС», 2001. – 607с.
8. Редько И.Б. Непал после второй мировой войны. – М.: Изд-во вост. литературы, 1960. – 267с.
9. Collier's encyclopedia. v.23. – The Crowell-Collier Publ. Comp., 1962.
10. Урланис Б.Ц. Народонаселение: исследования, публицистика. – М.: Статистика, 1976. – 359с.
11. Урланис Б.Ц. Людские потери в войнах // Вопросы истории. – 1965. - №5. – С.40 – 49.
12. История стран Азии и Африки в новейшее время. Ч.1. – М.: Изд-во МГУ, 1976. – 254с.
13. Сапожников Б.Г. Китай в огне войны. 1931 – 1950. – М.: Наука, 1977. – 351с.
14. The Encyclopedia Americana. 15-th edition. v.2. – New-York.
15. Бартницкий А., Мантель-Нечко А. История Эфиопии. – М: Прогресс, 1976. – 572с.
16. Народы Азии и Африки. – 1985. - №2. – С.35.
17. Трубайчук А. Друга світова війна. – К.: Наукова думка, 1995. – 190с.
18. Вооруженная борьба народов Африки за свободу и независимость. – М.: Наука, 1972. – 444с.
19. Африка. Энциклопедический справочник. Т.2. – М.: Советская энциклопедия, 1987. – 671с.
20. World Almanac and book of facts. 1999. – World Almanac Books. – Printed in U.S.A. – 1008p.
21. Малаховский К.В. Британия южных морей. – М.: Наука, 1973. – 168с.